De Leidse gasfabriek, in augustus 1960 geschilderd door Fer Hakkaart.

STIELZ

TIJDSCHRIFT OVER DE GESCHIEDENIS VAN WERKEND LEIDEN

€ 2,75

JAARGANG 21 NUMMER 1 maart 2010

- Meelfabriek en monumentenzorg
- Actie behoud v.d.Klaauw-toren
- Industrie & Beeldende kunst (3)
- Pianohandel Barning verlaat Leiden

Colofon

Stielz Jaargang 21 (2010) Nummer 1
ISSN 0928-9437

Stielz stond oorspronkelijk voor StielZaken als uitgave van de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden (Stiel). Deze stichting ijvert voor de opsporing en behoud van monumenten van bedrijf en techniek in Leiden en omgeving. Stiel verstaat onder monumenten niet alleen oude fabrieken, maar ook winkels, pakhuizen, bruggen, stations en nutsbedrijven. Sinds de oprichting van de stichting in 1987 is dankzij haar inspanningen een groot aantal complexen op de plaatselijke en landelijke monumentenlijsten geplaatst. Verder onderzoekt en beschrijft Stiel de geschiedenis van Leiden als vooraanstaande industriestad. Met de ondertitel 'geschiedenis van werkend Leiden' gaat dit blad een stapje verder dan de formele doelstelling van de stichting: de beschrijving van de recente sociaal-economische geschiedenis van Leiden en omgeving.

Secretariaatsadres Stiel
Postbus 4021, 2301 RA Leiden. Tel. 071-5125877; e-mail: info@stiel-leiden.nl. Nieuwe donateurs, die ons werk willen steunen, kunnen zich voor minimaal € 15 per jaar aanmelden. Bedrijfsdonateurs betalen minimaal € 50 met recht op een advertentie in dit blad. Het verschuldigde bedrag kan worden overgemaakt op Postbank 10.39.391. Donateurs ontvangen het blad gratis. Losse nummers € 2.75.

Website Stiel:
www.stiel-leiden.nl

Redactie Stielz
Wibo Burgers, De Fruittuinen 70, 2132 NZ Hoofddorp, tel.023-5632725, e-mail: wibo.burgers@wxs.nl. Stielz volgt de spellingregels van het Witte Boekje (Genootschap Onze Taal).

Distributie
Mevr. N. Bavelaar, Hugo de Grootstraat 28, 2311XX Leiden, tel. 071-5149863.

Druk
Elvé Leiden

Ontwerp omslag en concept binnenwerk
Donna Smith

Lay-out
Grafisch Bureau Christine van der Ven, Voorschoten

Medewerkers aan dit nummer
Niek Bavelaar is 'huisfotograaf' van STIEL. Tel. 071-5149863; e-mail: njbavelaar@casema.nl.
Wibo Burgers is journalist en kunsthistoricus.
Joop Gijsman is oud-ondernemer en penningmeester van STIEL.
Gerard van Hees is voorzitter van STIEL
Michiel Rohlof is kunsthistoricus.
Gerard J. Telkamp is historicus in Leiden.
Jan Willem Wesseldijk is secretaris van STIEL.

Stielz komt tot stand dankzij steun van de volgende Leidse bedrijven
Dieben BV Beheersmij

Bestuur Stichting Industrieel Erfgoed Leiden
G. van Hees, voorzitter, drs. J.W. Wesseldijk, secretaris, J.J. Gijsman, penningmeester, mr. H.J. Korthof, tweede secretaris, mr.ir. L. Barendregt, ir. P. Büring, drs W.B. Burgers, mr. J.J. Turenhout.

Ere-voorzitter: Ing. H.J. Budel

REDACTIONEEL

De vakbeweging

Industrieel erfgoed is een term die ik in mijn werk weinig hoor. Ik werk bij FNV Bondgenoten, de grootste vakorganisatie van Nederland, die mede ontstaan is uit de Industrie- en Voedingsbond. Vroeger kwam ik ook wel in karakteristieke gebouwen, zoals bij het voormalige Orange (nu T-Mobile) en de Postbank in Den Haag. Vooral bij Orange werd er op mijn verzoek altijd onderhandeld in de voormalige directiekamer, waar verleden en statigheid van de wanden afstraalden. Eikenhout en zware stoelen hebben mijn voorkeur. De gebouwenkeuze van ondernemingen is echter geen onderwerp waar de ondernemingsraad of de vakbond zich erg mee bezighoudt. Dit in tegenstelling tot de bedrijfsgeschiedenis. Regelmatig kom ik kaderleden tegen die ook actief zijn in bedrijfshistorische verenigingen en ontvang ik van tijd tot tijd prachtige boeken. In mijn sector, de ICT, gaat het dan over de productie van typemachines en telefoons, draden, gebouwtjes en sorteermachines. In het huidige tijdperk van de software is er veel minder te zien en is een rondleiding in dit soort bedrijven ook niet meer actueel. Het laatste "uitje", dat ik meemaakte, was een wandeling naar boven in de windmolen van Siemens langs de A12 in Zoetermeer.

Toch is de relatie tussen industrieel erfgoed en vakbeweging wel gemaakt. Ik herinner me een boekje van een hoofdbestuurder van de Bouw- en Houtbond FNV, Wil van Rijswijk, die het cultuuraspect uiteenzette en naast de 1 mei-viering ook het behoud van panden en schoorstenen in dat kader plaatste. Hij wilde de werkplaats van de arbeider, de industriële naam van de huidige werknemer, niet verloren laten gaan. Helaas heeft zijn oproep geen breed vervolg gehad. In het debat in de verschillende steden ontbreekt de vakbeweging toch meestal. In die zin vind ik het voorzitterschap van STIEL voor mezelf een absolute toegevoegde waarde en hoop ik daarmee ook vanuit de vakbeweging de werkplaats van het verleden te behouden. In dat kader herinner ik me een vriend, die ooit een fotoboek maakte over de textielindustrie in Tilburg. Na de persconferentie en het glaasje/drankje startte de verkoop van het boek in de lokale boekhandel en echt, rijen oud-textielarbeiders stonden op straat te wachten. Industrieel erfgoed leeft ook bij werknemers!

Gerard van Hees

Omslagfoto: Van der Klaauw-toren aan de Kaiserstraat.

INHOUD

3 "Meelfabriek schoolvoorbeeld van moderne monumentenzorg"
5 Actie voor behoud Van der Klaauw-toren
7 STIEL op de bres voor kantoor scheepswerf
8 Industrie & Beeldende Kunst III: Industriekunst komt op gang
11 Rubriek Monument: Het wonder van Houten
13 Barning Leiden: de boventoon in pianohandel
15 Uit Leiden & de Regio
17 Jaarverslag STIEL

"MEELFABRIEK SCHOOLVOORBEELD VAN MODERNE MONUMENTENZORG"

De Meelfabriek in Leiden is een schoolvoorbeeld van een moderne monumentenzorg met aandacht voor object en gebied, herbestemming, volkshuisvesting en commerciële belangen. Vandaar dat de Leidse Meelfabriek is verkozen tot locatie waar op 12 april a.s. de start van de monumentenzorg-nieuwe stijl (MoMo) met enig feestelijk vertoon zal plaatsvinden. Deze opmerkelijke uitspraak staat in de nieuwsbrief Cultuur & Media van het ministerie van OCW.

Wat houdt de modernisering van de monumentenzorg in? In september vorig jaar ging de brief naar de Tweede Kamer waarin de beleidsvisie was neergelegd. Met het nieuwe stelsel komt er meer aandacht voor behoud en bescherming van gebieden (bij voorbeeld parken, kanalen, dijken en landschappen). Er wordt niet langer alleen maar naar het monument gekeken, maar ook naar de omgeving van het monument. Het gaat er dan bij voorbeeld om niet alleen een molen te beschermen, maar ook te zorgen dat er geen torenflat naast wordt gebouwd. Gemeenten moeten hier rekening mee houden, wanneer ze plannen maken voor gebiedsontwikkeling. Ze worden verplicht om de cultuurhistorische waarden in hun gemeente te analyseren en die mee te wegen in het bestemmingsplan voor een gebied. Dit moet al in een vroeg stadium gebeuren en niet meer achteraf wanneer alle plannen al zijn gemaakt. Burgers, eigenaren van monumenten en projectontwikkelaars weten zo beter waar ze aan toe zijn. Ook hebben burgerorganisaties zo de mogelijkheid om op de plannen te reageren.

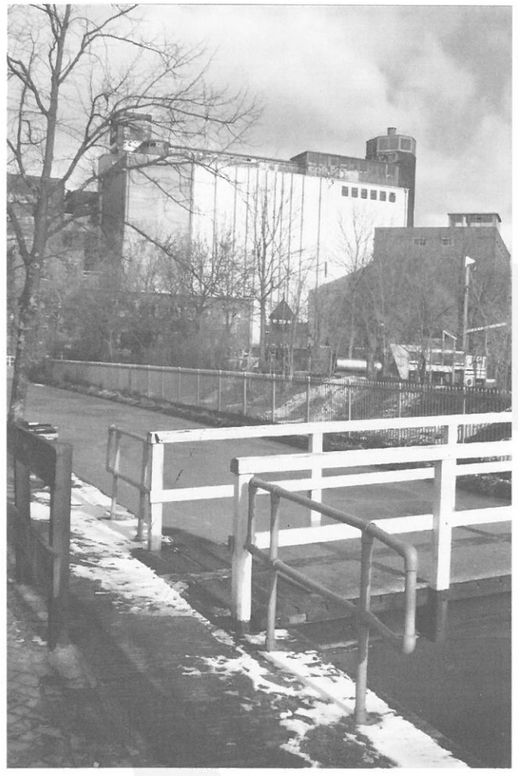

De uitgebreide en nogal ingewikkelde regelgeving op dit terrein moet veranderen. Er komen minder regels en de procedures worden korter.

Hergebruik

Steeds meer monumenten, zoals kerken, fabrieken en boerderijen, verliezen hun functie. Het gevolg is leegstand en daardoor vaak ook verval. Het is dus belangrijk dat de monumenten snel een nieuwe bestemming krijgen. De kans is dan groter dat ze behouden kunnen worden. Met het nieuwe systeem wordt hergebruik gestimuleerd. Zo kunnen eigenaren subsidie krijgen om plannen voor herbestemming te ontwikkelen. Daarnaast komt er een regeling om een monument wind- en waterdicht te houden om verval tegen te gaan.

Burgers hebben steeds meer kennis over monumentenzorg, aldus het ministerie. Hiervan moet beter gebruik worden gemaakt, bij voorbeeld bij het selecteren van monumenten. Burgers kijken er anders naar dan deskundigen. Ze letten meer op zaken als belevingswaarde, de herinnering en/of de sociaal-economische waarde van een monument.

De Tweede Kamer heeft ingestemd met de visie van de bewindsman. Wél is in de Kamer zorg uitgesproken over de rol van de gemeenten bij de invoe-

ring van het nieuwe stelsel. Ook vroeg de Kamer de minister te onderzoeken hoe de bescherming van historische woonboten meer aandacht kan krijgen. Die dreigen nu tussen wal en schip te vallen doordat ze bij voorbeeld niet opgenomen zijn in het Register Mobiel Erfgoed.

Feest

Feest dus bij de start van de invoering van het nieuwe systeem op 12 april a.s. in de Meelfabriek. In de nieuwsbrief Cultuur & Media van het ministerie wordt het Leidse industriële complex als volgt beschreven: *De Meelfabriek is een groot industrieel complex in het hart van de stad dat al jaren tobt met leegstand. In april is de internationaal bekende Zwitserse architect Zumthor in Leiden om zijn plannen met de Meelfabriek toe te lichten. Zumthor is een architect die slechts zeer beperkt opdrachten aanneemt en kwaliteit hoog in het vaandel heeft staan. Zijn plan voorziet in een andere, nieuwe kijk op het herbestemmen van industriële monumenten en biedt veel meer mogelijkheden voor de herbestemming. Daarnaast draagt zijn visie bij aan de financiële haalbaarheid..... De Meelfabriek is een uitgelezen plek en gelegenheid om met een feestelijke bijeenkomst de implementatie van MoMo van start te laten gaan.*

Wacht de Meelfabriek na zoveel jaren toch een nieuwe toekomst?

Wibo Burgers

Zie voor binnengekomen actuele informatie de website
www.stiel-leiden.nl onder nieuws

ADVERTENTIE

Dirk van Eck-Stichting
Sociale en economische geschiedenis
Leiden en omstreken

De Dirk van Eck-Stichting brengt de sociale en economische geschiedenis van Leiden en omstreken onder de aandacht van een breed publiek. We organiseren filmavonden en lezingen, we zetten ons in voor het behoud archieven en we geven boeken en dvd's uit. Donateurs van de stichting ontvangen het Jaarboek der sociale en economische geschiedenis van Leiden en omstreken gratis.

Voor meer informatie over ons en onze komende activiteiten kunt u contact opnemen met:

Dirk van Eck-Stichting
Postbus 849
2300 AV Leiden
email: info@dirkvaneck.nl

www.dirkvaneck.nl

architectenbureau - ingenieursbureau
vanswietenarchitects
Ir. P.M.J. van Swieten | Sint Jacobsgracht 4 | 2311 PW Leiden | tel 071-5141051 | fax 071-5148573
e-mail: info@vanswietenarchitects.nl | internet: www.vanswietenarchitects.nl

ZORG OVER WAARDEVOLLE PANDEN

ACTIE VOOR BEHOUD VAN DER KLAAUW-TOREN

Stiel zet zich dezer dagen in voor het behoud in de originele vorm van vier waardevolle historische panden en locaties:

* ***Er zijn bouwplannen voor het gebied van de Sterrewacht, waartegen onlangs een bewonersprotest is gerezen. STIEL richt haar actie vooral op het behoud van de Van der Klaauw-toren aan de Kaiserstraat;***
* ***het pand Middelstegracht 36, een gemeentelijk monument, waarvoor de dreiging van sloop bestaat;***
* ***het Hartevelt-complex aan de Langegracht, eveneens monument, waarbij een rampzalige ingreep in de voorgevel een aantasting van de monumentale waarde impliceert; en***
* ***de dakpannenfabriek Nieuw Werklust in Hazerswoude-Rijndijk, een rijksmonument, dat steeds verder in verval wegzakt.***

Van der Klaauw-toren

Uit de op 1 februari jl. gepubliceerde bouw- en sloopvergunning voor het gebied rond de Sterrewacht blijkt dat de plannen voorzien in de bouw van ruim dertig woningen, een parkeergarage en een toren met appartementen. Een aantal van de huidige gebouwen zal worden gesloopt. Daartoe behoort ook de Van der Klaauw-toren aan de Kaiserstraat, waarin vroeger de biologische laboratoria van de Leidse universiteit waren gehuisvest. Van der Klaauw was hoogleraar-directeur in de algemene zoölogie van 1934 tot 1959.

Het torengebouw, tot stand gekomen in de tweede helft van de jaren vijftig van de vorige eeuw, heeft een 28 meter hoog betonnen skelet en is geheel bekleed met rode baksteen. De toren wordt bekroond door een kleinere bovenbouw. Sinds de zomer van vorig jaar staat het gebouw leeg. De universiteit had aanvankelijk het plan de toren te behouden door er appartementen in te vestigen, maar dat bleek niet haalbaar. Nu is de sloop nabij.

STIEL heeft inmiddels een actie ingezet, die moet leiden tot het behoud van de toren, ontworpen door het Leidse architectenbureau Van Oerle en Schrama. In een brief aan de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap wordt bescherming van de toren als rijksmonument gevraagd. STIEL noemt de toren "een parel uit de wederopbouwperiode", die ook zeer wel een nieuwe bestemming kan krijgen. De toren, gelegen binnen de singels van de historische binnenstad van Leiden, maakt bovendien deel uit van een beschermd stadsgezicht. De toren zelf is (nog) niet beschermd.

Middelstegracht 36

Het pand Middelstegracht 36 is een gaaf industrieel gebouw, dat in het verleden in gebruik was bij Tieleman & Dros. Het is jaren geleden op voorstel van STIEL op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst. In de afgelopen jaren werden er meermalen plannen ontwikkeld voor hergebruik van het gebouw, maar dat lukte niet, ook al omdat de gemeente, die het eigendom van het pand heeft, daarin niet wilde meegaan. Er werd gedacht aan een studio en later over de hospice Xenia.

Later kwam ook de Leidse woningbouwvereniging Ons Doel in zicht. Ons Doel is bezig met het ontwikkelen van plannen voor de hoek Hooigracht/ir. Driessenstraat/Middelstegracht. Aanvankelijk werd het pand Middelstegracht 36 onttrokken aan dit plan, maar volgens de meest recente berichten is het gebouw toch weer onderdeel van de plannen en zou zelfs afbraak mogelijk zijn om ruimte te maken voor een ondergrondse garage en woningen. STIEL zal zeker in geval van een voortgezette dreiging van sloop actie ondernemen.

Hartevelt-complex

Zorgelijk is ook de situatie rond de verbouwing van de panden van het Hartevelt-complex aan de Langegracht. Het is de bedoeling dat bij de op stapel staande verbouwing van dit complex, een gemeentelijk monument, in het midden van het pand het raam en het metselwerk te vervangen door glas, dat diep in de gevel wordt geplaatst. Men wil zo kennelijk een alternatief bieden voor de beide huidige toegangen, die naar hedendaagse maatstaven nogal laag zijn (1,80 m.). De beide dubbele houten deuren aan weerszijden van het pand zijn echter heel karakteristiek voor dit soort panden. Als deze openingen worden voorzien van glazen deuren/puien, wordt de uitstraling van het monumentale pand fors aangetast.

STIEL heeft tegen deze verminking van een stadsmonument ernstige bezwaren. Vandaar dat STIEL in een brief aan het college van B. en W. van Leiden bezwaar heeft gemaakt tegen een deel van de voorgenomen verbouwing van het Hartevelt-complex.

Nieuw Werklust

In een brief aan het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Rijnwoude heeft STIEL nog eens gewezen op de desolate toestand waarin de kleiwarenfabriek Nieuw Werklust verkeert. STIEL verlangt maatregelen van het gemeentebestuur waardoor de eigenaren worden gedwongen de verpaupering van de gebouw op deze locatie te stoppen.

Het heeft er alle schijn van dat de eigenaren willens en wetens dit monumentale complex laten verpauperen, zo schrijft STIEL. Begin 2006 leek een nieuwe toekomst voor Nieuw Werklust nabij. Er werden plannen opgesteld voor het hele gebied, de Oude Rijnzone. Een uitvoeringscontract zou in 2008/2009 getekend worden. Na een inspraakbijeenkomst in het najaar van 2008 is niets meer vernomen van de plannen. Daarom zullen B. en W. nu maatregelen moeten nemen om het voortbestaan van het complex te waarborgen.

Op basis van de Monumentenwet 1988 is het verboden een monument zo te laten gebruiken, dat het wordt ontsierd of in gevaar gebracht. Nu de eigenaren niets doen, zullen B. en W. moeten optreden. De eigenaren zullen moeten worden aangeschreven. B. en W. moeten maatregelen aankondigen om de verpaupering te stoppen. Ook is er sprake van een strafbaar feit, zodat het openbaar ministerie op de hoogte moet worden gesteld.

STIEL OP DE BRES VOOR KANTOOR SCHEEPSWERF

STIEL zet zich in voor de aanwijzing van het vroegere kantoor van de scheepsbouw- en reparatiewerf 'De Hoop' van de familie Boot aan de Sumatrastraat tot gemeentelijk monument. Al in maart vorig jaar heeft de organisatie een daartoe strekkend verzoek ingediend bij B. en W., maar tot op heden bleef een antwoord uit. STIEL heeft nu bezwaar gemaakt tegen het uitblijven van een beslissing. Daarvoor staat immers een bepaalde termijn.

Het pand Sumatrastraat 51 is waarschijnlijk in het eerste decennium van de vorige eeuw gebouwd als kantoor van de werf. Deze onderneming werd in 1877 opgericht als Scheepsbouwerij De Waard door Jac. Boot op het Waardeiland. De bouw van ijzeren schepen en de verbouw van bestaande vaartuigen maakten al snel uitbreiding nodig. In 1903 kon de scheepswerf De Zijl worden aangekocht. De naam van de firma werd gewijzigd in De Hoop. Vermoedelijk is het kantoor kort na de overname van De Zijl gebouwd. In 1913 moest het gedeelte van de werf op het Waardeiland worden afgestoten vanwege de aanleg van het Rijn-en Schiekanaal. Het bedrijf werd daarna uitgebreid langs de Zijl.

In de jaren twintig en dertig kwamen er problemen. Het belang van de binnenvaart nam langzaam maar zeker af, de crisis eiste haar tol, evenals later de Tweede Wereldoorlog. Na een korte opleving na de oorlog ging het mis: de werf ging failliet. Omstreeks 1980 kwam het eigendom van het kantoorgebouw in handen van de gemeente Leiden. Het gebouw werd in 1984 in opdracht van de gemeente door architectenbureau Boudewijn Veltman verbouwd tot negen wooneenheden voor een zogenaamde Centraal Wonen-groep. Op het terrein van de werf werd rond het vroegere kantoorgebouw vervolgens een nieuwe woonwijk ontwikkeld.

Het vroegere kantoor is het enige gebouw dat nog over is van de scheepswerf. De architectuur is goeddeels ongewijzigd, ook de indeling van het interieur met bijbehorende afwerking is nog betrekkelijk gaaf. Het gebouw heeft dan ook een hoge architectuurhistorische waarde. Het gebouw verwijst met opschriften op de gevels naar de vroegere scheepswerf. Dat leidt tot een hoge cultuurhistorische waarde. Stedebouwkundig stelt het gebouw minder voor, vooral ook omdat het geen beeldbepalende plaats in de woonwijk heeft gekregen. Het geheel lijkt evenwel ruim voldoende voor een aanwijzing als gemeentelijk monument.

Naschrift

Op aandringen van STIEL hebben B. en W. van Leiden inmiddels de directiewoning van de firma Boot, aan de Sumatrastraat 49, tot gemeentelijk monument verklaard.

Het vroegere kantoor van de scheepswerf De Hoop.

STIELZ
TIJDSCHRIFT OVER DE GESCHIEDENIS VAN WERKEND LEIDEN
JAARGANG 21 NUMMER 1 MAART 2010

INDUSTRIE & beeldende kunst

3

EIND VAN DE NEGENTIENDE EEUW
INDUSTRIEKUNST KOMT OP GANG

De eerste geschilderde afbeeldingen van industrie en fabrieksarbeid verschenen in ons land tegen het einde van de negentiende eeuw. Anton van Rappard (1858-1892) legde zich al rond 1880 toe op het schilderen van de fabrieksarbeider in zijn werkomgeving in een impressionistische stijl. Heijenbrock, die wij al eerder in deze serie over industrieel erfgoed en beeldende kunst ontmoetten, ging zich omstreeks 1900 specialiseren in het schilderen en tekenen van industriële onderwerpen. Maar ook voor Pieter de Josselin de Jong (1861-1906) was industrie en fabrieksarbeid een belangrijk thema. Verder behoort Dirk Nijland (1881-1955) tot de eerste kunstenaars die zich met deze onderwerpen bezighielden, getuige zijn tekeningen *Een fabriek, Borinage* en *Rumoer*, die dateren van de jaren 1901-1903.

Toch waren de schilderingen van deze kunstenaars zeer verschillend. Heijenbrock richtte zich vooral op de zware industrie, zijn tekeningen en pastels hebben een romantische inslag. Belangrijk is ook de kleur voor veel van Heijenbrocks schilderingen. De Josselin de Jongs tekeningen getuigen vooral van de heroïek van de zware arbeid, vanuit een idealistische visie. Nijlands werk ziet er heel anders uit. De industriële activiteiten zijn nauwkeurig vastgelegd, maar steeds is er een lichte nevel die over het afgebeelde ligt en voor een dromerige sfeer zorgt.

Arbeider in gieterij, pastel van De Josselin de Jong.

Anthon van Rappard behoorde ook tot de kopgroep van industrieschilders. Hij woonde in Utrecht, maar werkte vooral in de provincies Drenthe en Brabant. Hij was bevriend met Vincent van Gogh, die hij had leren kennen tijdens zijn studie in Brussel (1881).

De befaamde Haagse Schoolschilders hielden heel lang vast aan de voorstellingen van het ongerepte landschap en de schoonheid van de natuur. Intussen was de realiteit anders: het Hollandse landschap was in de tweede helft van de negentiende eeuw al flink veranderd. Nieuwe elementen in het landschap zoals spoorbruggen, rivierdijken en stoomgemalen werden vooral op de gevoelige plaat vastgelegd door de zogenoemde ingenieursfotografen, die vaak in opdracht van Rijkswaterstaat handelden. Tot hen behoorden Johann Georg Hameter en Pieter van Oosterhuis.

Anthon van Rappard, De krabbers (katoenweverij), 1891 (foto Simonis & Buunk collectie).

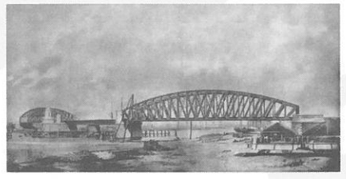

Hameter, spoorbrug Koningshaven, Rotterdam, foto uit 1876.

Meer aandacht

Later, in de twintigste eeuw, was er wat meer aandacht voor industrie en fabrieksarbeid, vooral in de periode tussen de wereldoorlogen. Bij voorbeeld bij de etser Johannes Proost (1882-1942), die in de jaren dertig van de vorige eeuw als belangrijk thema de hoogoven, het mijnwerk en de steenfabriek had. Ook kwam er een nieuwe categorie op, de kunstenaars die vanuit hun visie op de samenleving van hun sociale betrokkenheid getuigden in hun werk. *Kunst die partij koos* is de titel van het aardige boekje, geschreven door Ad van der Blom en in 1980 uitgegeven door de voormalige Industriebond FNV, waarin we veel van deze sociaal betrokken kunstenaars en hun werk terugvinden. Tot hen kunnen gerekend worden Henk Henriët (1903-1945), Lou Loeber (1894-1953), Peter Alma (1886-1969) en Charley Toorop (1891-1955), om maar een greep te doen. Zij beperkten zich uiteraard niet tot industriële taferelen, hun bereik was veel breder. Denk aan de vrouwenfiguren van Henriët, aan de mijnwerkersvrouwen uit de Borinage van Charley Toorop en de wandschilderingen van Peter Alma in het spoorstation Amstel.

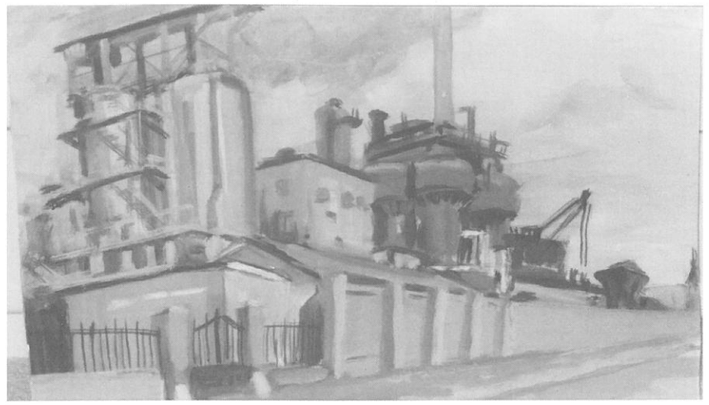

De Leidse gasfabriek, in augustus 1960 geschilderd door Fer Hakkaart.

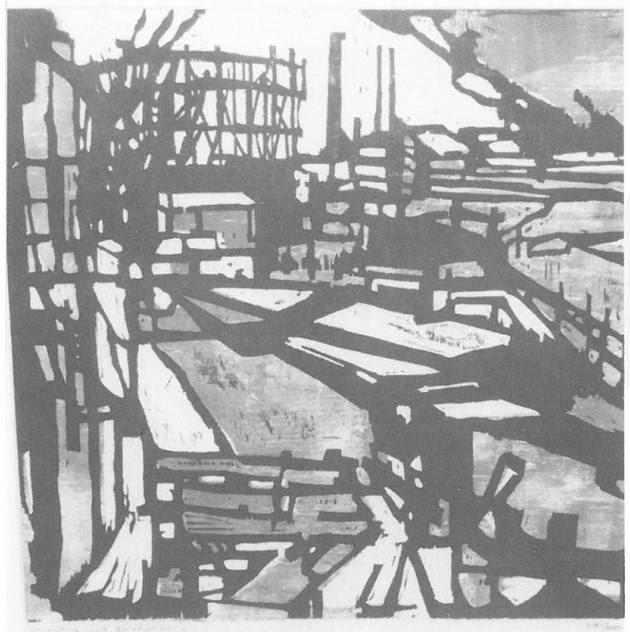

Landschap met gashouder (Fon Klement).

In deze rij van kunstenaars mag Hendrik Jan Wolter (1873-1952) niet ontbreken. Het onderwerp industriële bedrijvigheid was hem van jongs af aan vertrouwd: hij was de zoon van de ondernemer en oprichter van het installatiebedrijf Wolter & Dros in Amersfoort. Wolter volgde een opleiding in de teken- en schilderkunst en werd zelfs hoogleraar aan de hoofdstedelijke Rijksacademie voor Beeldende Kunsten. Wolter schilderde naast industrietaferelen vooral landschappen en de menselijke figuur.

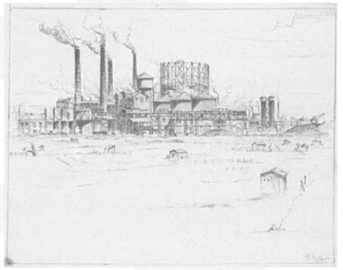

Krachtig industrielandschap van H.J. Wolter.

Nog een aantal andere namen uit deze periode: Herman Bieling (1887-1964), Cees Bolding (1897-1979), de toonaangevende lithograaf Aart van Dobbenburgh (1899-1988), Harmen Meurs (1895-1964) en in de beeldhouwkunst Hildo Krop (1884-1970) met zijn walswerker. Wat vaker en vlotter dan hun kunstbroeders namen zij industrie en techniek als onderwerp voor hun werk. En dan zijn er uiteraard andere kunstenaars, die gewoon goed werk maakten en ook wel eens een industrietafereel op het doek brachten.

Fotografie

Belangrijke ontwikkeling in de periode na de Tweede Wereldoorlog: de intrede van de fotografie als ar-

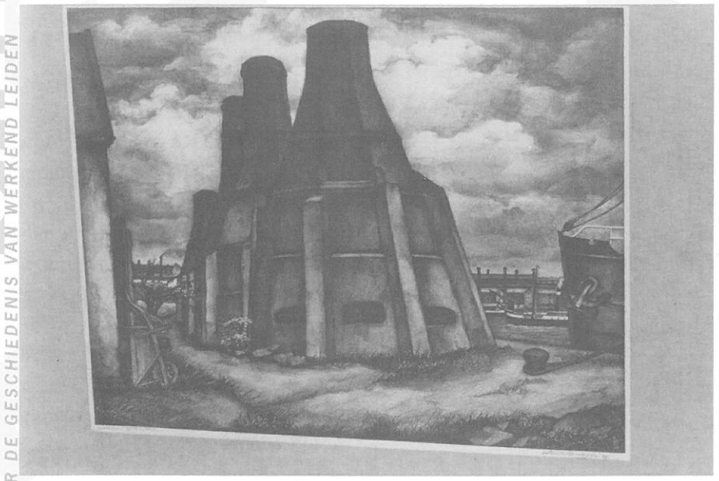

Kalkovens van Aart van Dobbenburgh.

tistiek medium. Bekend zijn de foto's van industrieel erfgoed van het Duitse echtpaar Becker. Bernd en Hilla Becker verwierven niet alleen internationale faam als fotograaf, maar ook als conceptueel kunstenaar. De Beckers, van wie Bernd enkele jaren geleden overleden is, maakten opnamen van industrieel erfgoed in series. Atijd een frontale afbeelding vanuit een hoog standpunt, géén esthetiek. Het ging Bernd en Hilla om de realiteit van het object zelf, waarmee zij aansloten op de Nieuwe Zakelijkheid van de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw. Bekende leerlingen van het echtpaar zijn de kunstenaars Thomas Struth en Andreas Gursky.

De eerdere 'kunstfotografen', waarbij het vooral ging om esthetische afbeeldingen, zorgden ook voor industriefoto's. Deze stroming is goed vertegenwoordigd in het Gemeente Museum Helmond met Cas Oorthuys, Philip Mechanicus, Cor Jaring en Elsbeth Parmentier.

Ter afsluiting van deze serie over kunst en industrie de volgende keer aandacht voor de categorie schilders en tekenaars van industrieel erfgoed die buiten de kunstboeken en de (kunst)musea valt, maar toch vaak waardevolle werkstukken over industrie en techniek levert.

Wibo Burgers

BRONNEN

* Ariëns-Volker, Marijo, Dirk Nijland 1881-1955, Assen, 1993.
* Blom, Ad van der, Kunst die partij koos, Amsterdam, 1980.
* Gruyter, de W. Jos (inleiding), Hedendaagse Nederlandse kunst: grafiek, Amsterdam, 1952.
* Holtrop, drs. Johan, Fotografie en beeldende kunst (voordracht), Amsterdam, 2009.
* Lee, Henk van der: Kunst Werkt, Oud-Amersfoortse bedrijven tonen hun kunsten, (tentoonstellingscatalogus), Amersfoort, 2009.
* Vervoorn, A.J., Nederlandse prentkunst 1840-1940, Lochem, 1983.
* Tentoonstelling De Wijde Blik, de Haagse School en het moderne Nederlandse landschap, Kunsthal, Rotterdam, (september-december 2009).

NIEUW BOEK

Dakpannen

2600 jaar terracotta of keramische dakpan

Arie Schellingerhout

€ 14,50

ISBN 978-90-5997-086-1

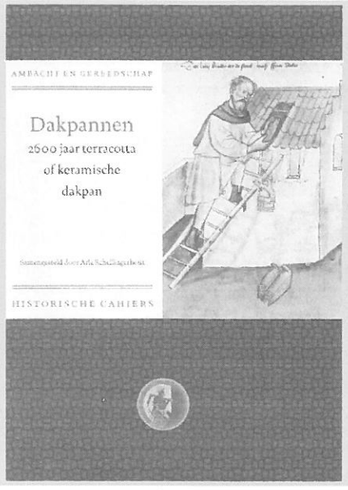

RUBRIEK MONUMENT

OUD STATION NU MINI-CONGRESCENTRUM

HET WONDER VAN HOUTEN

RUBRIEK MONUMENT

In de rubriek Monument aandacht voor industrieel erfgoed buiten de Leidse regio. Deze keer het wonder van Houten, de herleving van het oude spoorstation van deze gemeente. Sinds vorig jaar maakt het furore als een mini-congrescentrum.

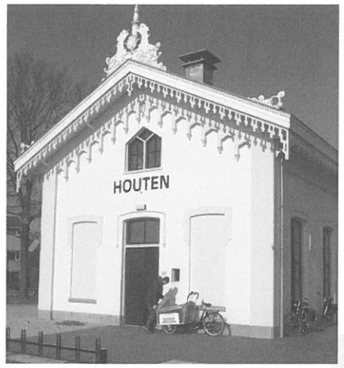

Het oude station van Houten in de zon.

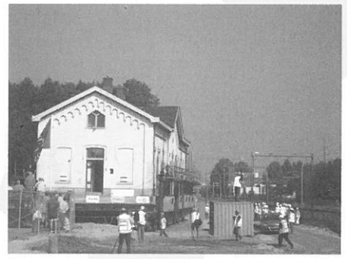

Spectaculaire klus: het station op wielen is aangekomen op de nieuwe plek.

Het wonder van Houten, dat is het toch eigenlijk wel. Zeg zelf: een stationsgebouw uit 1868 gaat in 2008 aan een nieuw leven beginnen als mini-congrescentrum. Nu, voorjaar 2010, zijn er heel wat activiteiten in het witte gebouwtje aan het Stationserf in Houten, terwijl buiten zo nu en dan treinen voorbij zoeven. Het verleden blijft te zien en te horen.

Het oude station is het laatste dat is overgebleven uit de tijd van de aanleg van de Staatsspoorlijn Utrecht-Den Bosch. Het laatste in Nederland in zijn soort. De Staatsspoorwegen hadden bij de aanleg van de spoorlijnen in de negentiende eeuw een aantal standaardstations ontworpen. De eenvoudigste ontwerpen – die van de vijfde klasse – waren bestemd voor het platteland. Het waren neo-classicistische gebouwen van één bouwlaag, met in de ene vleugel een woning voor de stationschef en de andere vleugel voor de dienstvertrekken. Station Houten werd in 1935 buiten gebruik gesteld. Pas in 1980 kwam er, heel wat noordelijker langs de lijn, een nieuw station Houten. De meeste van deze oude stations zijn gesloopt; dat lot bleef het stationnetje van Houten bespaard.

Vijf jaar geleden kwam het nieuwe leven voor het gebouwtje in zicht. Het bestaan van het oude station was in gevaar. Want het spoor Utrecht-Den Bosch moest verdubbeld worden en daarbij stond het oude station in de weg. Op initiatief van de gemeente Houten en de woningcorporatie Viveste kwam de stichting Station op Wielen tot stand. Het doel was het oude stationsgebouw behouden, restaureren en beheren. Ook moest het gebouw zo'n 150 meter worden verplaatst.

Dat gebeurde in augustus 2008. Het was een spectaculaire klus: het historische gebouw werd met fundament en al op wielen gehesen en vervolgens een eind verder weer neergezet. Natuurlijk was het karwei een welkome kluif voor de televisie. Ook werd er een aardige film gemaakt van deze gebeurtenis, die bij gelegenheden in het oude station wordt vertoond. Daarna volgde de restauratie, waarmee zo'n anderhalf miljoen euro gemoeid was.

Op 25 april 2009 was er de officiele opening door burgemeester Lamers van Houten en directeur Van Vlijmen van het Spoorwegmuseum. Het oude station kon aan zijn tweede leven beginnen.

Het oude station Houten doet ook dienst als dagbestedingsruimte voor verstandelijk gehandicapten. Boven, op de zolder, huist de archeologische vereniging van Houten. Het gebouw is geen rijksmonument, wel een gemeentelijk monument, zoals een plaatje op het gebouw aangeeft. Sinds 2004 is de maatschappij BOEI, de onderneming die zoveel industrieel erfgoed in haar plannen opneemt, bij het project in Houten als adviseur betrokken. BOEI werkte bij dit project nauw samen met de gemeente, zo vertelde onlangs Arno Boon, directeur van deze onderneming. Boon noemde het slagen van het project vooral ook een "succes voor de cultuurhistorie". De bevolking heeft er overigens niet of nauwelijks aan bijgedragen, zei hij. Intussen heeft BOEI geleerd van dit project, de onderneming is nu betrokken bij het plan voor verplaatsing en behoud van een historisch seinhuis in Roosendaal.

Wibo Burgers

ADVERTENTIE

Bent u geïnteresseerd in het Leidse en regionale Erfgoed en wilt u graag het beroemde Leids Jaarboekje gratis ontvangen, dan kunt u niet zonder het lidmaatschap van de Vereniging Oud-Leiden.

HISTORISCHE VERENIGING OUD LEIDEN
Opgericht 5 november 1902

De contributie bedraagt € 20,– per jaar; jongeren tot 25 jaar betalen slechts € 12,50. Door overmaking van dit bedrag op Postbankrekening 17 52 28 o.v.v. "nieuw lid" bent u lid van de Vereniging Oud-Leiden.

Postbus 917, 2300 AX Leiden, www.oudleiden.nl

STICHTING DIOGENES LEIDEN

Wij zoeken een vrijwilliger, een meedenkende innovatieve penningmeester voor ons bestuur.
Het bestuur bestaat uit 4 personen. Er is ondersteuning van onze administrateur, die voor de verwerking van alle financiële zaken zorg draagt. We vergaderen gemiddeld 8 keer per jaar.
Een kleine vergoeding wordt geboden.
Voor informatie: Peter Verkroost – voorzitter, tel. 071 - 5 176 715, e-mail pverkroost@casema.nl
Zie ook onze website: **www.diogenes-leiden.nl**

Bouwbedrijf Paardekooper
Sedert 1881

In 1881 heeft Arie Paardekooper de fundamenten gelegd voor ons bouwbedrijf.
Verweven met deze lange historie is de liefde voor het vak, vakmanschap, vertrouwen en natuurlijk altijd weer bouwen.
Bouwbedrijf Paardekooper restaureert, renoveert en onderhoudt gebouwen.

- Lid van het NVOB
- Lid Bouwgarant
- Erkend Hoofdaannemer
- Erkend Leerbedrijf

Miening 41, 2381 GP Zoeterwoude
071-5801254
info@bouwbedrijf-paardekooper.nl

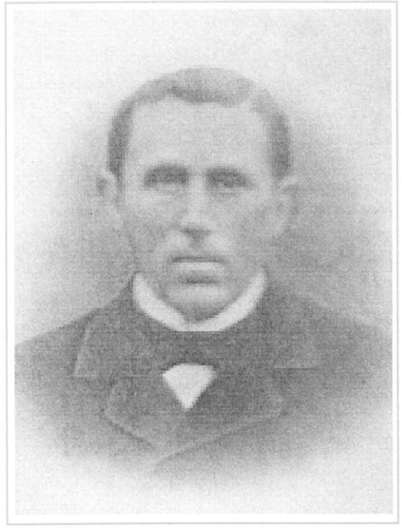

Arie Paardekooper 1857-1915

FAMILIEBEDRIJF VERLAAT LEIDEN NA 88 JAAR

BARNING LEIDEN: DE BOVENTOON IN PIANOHANDEL

De lichtreclame 'piano's' zit nog aan de gevel, maar verder herinnert niets meer aan de vele instrumenten die er van eigenaar verwisselden. Wim Barning (1951) is de derde generatie in het familiebedrijf Barning, dat onlangs het grote pand aan de Stationsweg in Leiden verruilde voor een nieuw onderkomen in Sassenheim. Tijd om samen met Barning terug te blikken op 88 jaar Leidse aanwezigheid.

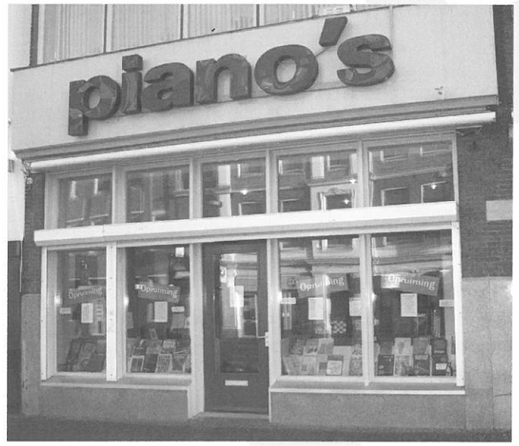

De laatste opruiming bij Barning, Leiden, in de linkerhelft van het eerder dubbele pand van Barning.

Het gesprek met Barning vond plaats midden tussen de bouwvakkers, daar het pand van Barning momenteel wordt omgebouwd tot pizzawinkel. "Inderdaad, weer een eettentje erbij", aldus Barning. "Als je nu naar de Stationsweg en Steenstraat kijkt, is het bijna raar dat er een piano- en vleugelhandel gevestigd was, maar vroeger was het hier een behoorlijk winkelgebied. Daarbij is het natuurlijk een enorm pand met veel aanloop, dat in de binnenstad niet zo snel te vinden is. Ik heb het kunnen verhuren, maar bij de welstandscommissie heeft het uiteindelijk nog heel lang geduurd. Dat terwijl er overal in de stad nog steeds erg schreeuwerige reclames en beletteringen worden aangebracht."

Opa Barning begon samen met zijn vrouw in 1921 vanuit hun woonhuis (Oude Singel 16) een pianohandel. Kleinschalig in het begin, toen er ook veel stemwerkzaamheden buiten de deur gedaan werden, maar binnen afzienbare tijd kwamen er steeds meer harmoniums en piano's aan de Oude Singel te staan. Barning: "Later konden wij het buurpand (nr. 14) erbij betrekken; beneden stonden daar veel piano's. Onze buren gingen zeer regelmatig naar Italië en bleven dan voor lange tijd weg, vandaar dat wij ook hun woonkamer weleens als opslag gebruikten. Toen zij een keer eerder thuiskwamen dan verwacht, stonden ze dan ook met verbazing te kijken naar het volgebouwde huis. Uiteindelijk kwam in 1976 het pand aan de Stationsweg te koop, voor ons een buitenkans."

Het pand was in gebruik geweest bij autobedrijf Bierman, dat onder meer Simca-auto's verhuurde. "Daarvoor zat het bekende cafetaria/restaurant Rutex en Hecks er", aldus Barning. "Je kon daar 's middags met je eigen boterhammen naar binnen om een glas melk te drinken. Boven was een biljartzaal en beneden was ook een podium. Ik heb in mijn zaak dan ook een aantal keren bejaarde mannen binnen gehad, die wilden komen biljarten in de zaal boven. In de Rutex vond menig Leidenaar zijn partner."

Hoewel menigeen Barning kent van de piano's, verkocht het bedrijf van alles; niet alleen piano's, harmoniums en vleugels, maar ook bladmuziek, violen, gitaren, mondharpen, audio en televisies. Barning: "Televisies verkochten we tot midden jaren '50, toen mijn vader – die na de dood van mijn opa de zaak had overgenomen – terwijl hij op het dak stond een flinke stroomstoot kreeg na het aansluiten van een antenne. Daar was hij toen snel klaar mee, maar instrumenten zijn ook altijd onze voornaamste handel geweest. Ik ben enig kind thuis en was zodoende al van jongs af aan met de zaak vergroeid, hielp ook al op jonge leeftijd mee. Eigenlijk wilde ik een economisch/juridische opleiding gaan volgen maar zo gaat het vaker bij familiebedrijven; uiteindelijk blijkt je hart toch bij de zaak te liggen en later nam ik dan ook met veel plezier de zaak over. Vanaf eind jaren '60 gingen de zaken erg goed en was Barning een bedrijf met enige werknemers."

Wim Barning achter zijn koopwaar.

eerder besteld had. 'Doet u mij maar een duurdere' was een veelgehoorde vraag." Ondanks de successen valt het Barning op dat pianohandels tegenwoordig een zeldzaam verschijnsel zijn. "Vroeger ging ik naar Den Haag en dan kon ik in het centrum zo langs 7 winkels om te kijken hoe de concurrenten het deden. Tegenwoordig heeft Den Haag niet één pianohandel meer. Veel piano's die we in het verleden hebben verkocht worden nu ook teruggebracht. Mensen hebben er geen ruimte meer voor of de buren hebben er last van. Voor dat laatste probleem zijn er tegenwoordig echter veel piano's die hetzelfde gevoel hebben maar wel digitaal – en dus ook met koptelefoon – kunnen werken en zelfs normale piano's die zo'n digitaal speelsysteem hebben ingebouwd."

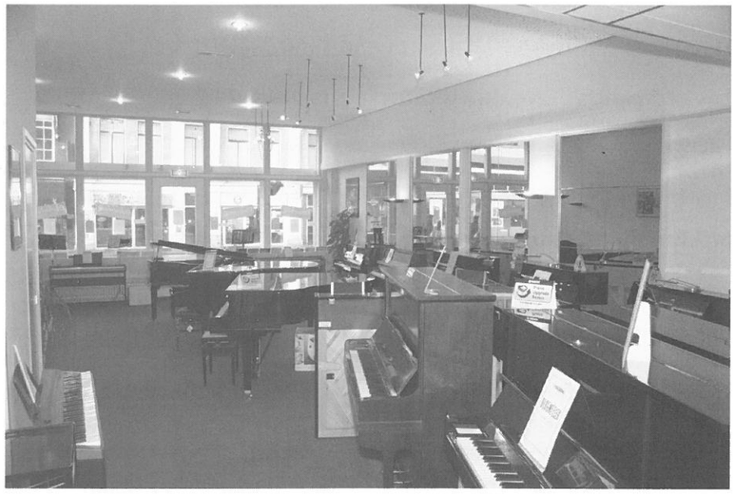

Overzicht van de Leidse pianohandel.

Elektronische orgels

Die succesvolle periode kenmerkte zich door de sterk gestegen populariteit van elektronische orgels. Barning: "Ik zeg weleens, aan die orgels heb ik dit pand te danken. In die hoogtijdagen, van eind jaren '60 tot begin jaren '80, verkochten we niet alleen veel orgels, maar verzorgden we ook orgellessen in ons orgelpracticum. In kleine groepjes werd orgelles gegeven door onze vier docenten en in totaal waren er rond de 600 leerlingen. Er werden geregeld leerlingenavonden georganiseerd in het Antonius Zalencentrum met Conny Vink en Pim Jacobs. En om de verkoop nog meer te stimuleren, nodigden we geregeld bekende organisten uit: David Hamilton, Peter Baartmans en Ruud Jansen; ze kwamen allemaal naar de zaak om te demonstreren wat zo'n orgel kon. Het was een uitermate boeiende en drukke tijd."

Terwijl Barning in de zaak in Leiden stond, ging zijn vader naar Kenia om in missiegebieden harmoniums te repareren. "Ook op vakantie nam hij altijd zijn stemvork en stemhamer mee, zodat hij bijvoorbeeld in Gran Canaria in enige hotels de piano weer op toon kon brengen", aldus Barning. "Pianostemmers zag je daar namelijk niet. Mijn vader was een echte vakman, terwijl ik meer op de zakelijke kant gericht was. De verkoop van piano's kreeg een stimulans toen men overging van een weeksalaris naar een maandsalaris. Toen kwamen mensen de zaak binnen en vroegen wat hun buurman een maand

Hoewel hij zijn hele leven tussen de piano's gestaan heeft, is Barning zelf geen wereldpianist. Lachend: "Misschien is het juist omdat ik altijd tussen die piano's stond, dat ik thuis even rust wilde hebben. Ik kan precies genoeg spelen om alle klanken van de piano te demonstreren. Thuis heb ik wel een piano, maar dat is eigenlijk meer omdat dat de laatste uit een bepaalde pianofabriek is, een beetje nostalgie. We gaan nu met veel enthousiasme door in Sassenheim en aan het Leidse hoofdstuk is een einde gekomen. In het verleden hebben we in veel verzorgingstehuizen en kapellen een orgel geïnstalleerd en in de zaak hebben vele Leidse muzikanten hun eerste stappen naar succes gezet. Een prachtige zaak, waar altijd wel wat gebeurde."

Michiel Rohlof
Foto's: Niek Bavelaar

UIT LEIDEN EN REGIO

MONUMENTALE BOLLENSCHUUR BEKROOND

Sassenheim – De Zwarte Tulp Prijs 2009 is toegekend aan de heer en mevrouw L. van Nieuwkoop, omdat zij de voormalige bollenschuur aan de Molenstraat 4 in Sassenheim hebben gerestaureerd en er een nieuwe bestemming aan hebben gegeven. In de vroegere bollenschuur zijn vier huurappartementen gevestigd.

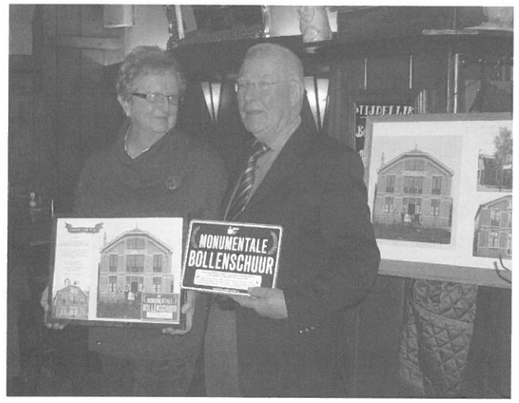

De heer en mevrouw Van Nieuwkoop met de versierselen van de Zwarte Tulp Prijs 2009.

De prijs werd uitgereikt tijdens een bijeenkomst in december jl. door de wethouder Monumenten van de gemeente Teylingen, G. van der Meer. Hij noemde behoud van het bollenerfgoed belangrijk. De gemeente Teylingen zal binnenkort gemeentelijke monumenten aanwijzen, waaronder een aantal bollenschuren.

De bollenschuur aan de Molenstraat is in 1912 gebouwd als 'bollenhuis' voor de firma Ant. van Duin. Het pand is daarna onder andere van bloembollenkweker Van Riessen en het transportbedrijf De Boer geweest. In 1990 kwam het pand in het bezit van L. van Nieuwkoop, die uiteindelijk besloot het te restaureren en er appartementen in te laten maken.

De bollenschuur is zoveel mogelijk in originele staat gehouden, de originele balken en ventilatiedeuren zitten er nog steeds in. Wel moest er aan de achterkant anderhalve meter afgehaald worden. Daarom ontwierpen Stol Architecten en aannemer Kiebert een nieuwe achtergevel, identiek aan de voorgevel.

VERBOUWING WATERTOREN HILLEGOM

Hillegom – De verbouwing van de watertoren van Hillegom zal begin volgend jaar starten. Dat heeft wethouder ruimtelijke ordening J. Weijers onlangs verklaard. Daarmee lijkt het erop dat de plannen voor deze toren na lange tijd tot uitvoering zullen komen. In 1999 kwam de toren in handen van de gemeente. Al sinds 2001 maakte de nieuwe eigenaar SVO plannen voor herbestemming van de toren, maar niets lukte. Onlangs is de watertoren overgenomen door A.P. Wijnhout Beheer. Deze onderneming is van plan zelf ook haar intrek in de toren te nemen. Het nieuwe plan voor de toren, een gemeentelijk monument, omvat een opbouw op de bestaande toren met vier verdiepingen. In totaal komen er veertien bouwlagen. Naast kantoorruimte komt er een restaurant in de toren. Op de begane grond is een bezoekerscentrum voor de Duin- en Bollenstreek geprojecteerd.

INSTANDHOUDINGSSUBSIDIE

Amersfoort – Als eigenaar van een rijksmonument kunt u in aanmerking komen voor een financiële ondersteuning bij de instandhouding van uw pand, zo meldt de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Aanvragen voor deze instandhoudingssubsidie kunnen tussen 1 april a.s. én 1 september worden ingediend. Voor de verzoeken van 2010 zijn de formulieren al beschikbaar, digitaal op de speciale website www.brimaanvraag.nl en op papier bij de InfoDesk van de rijksdienst. De aanvraag kan alleen in behandeling worden genomen als de meerjarenbegroting is opgesteld volgens het voorgeschreven begrotingsmodel van de rijksdienst. Voor meer informatie info@cultureelerfgoed.nl of tel. 033-4217456.

ARCHIEF DRAKENBURGH OP TENTOONSTELLING

Leiden – Het indertijd door STIEL opgehaalde archief van de Machinefabriek Drakenburgh wordt tentoongesteld op de Museumwerf in Vreeswijk (Nieuwegein). De opening van de tentoonstelling is op 15 mei a.s.

Het bedrijf werd in de negentiende eeuw in Utrecht opgericht door D.W. van Rennes (1836-1912) en het archief bevat dan ook orderboeken uit 1893, loonboeken en ontwerpen en maatschetsen van diverse soor-

ten Rennes Dieselmotoren uit het begin van de vorige eeuw, teveel om op te noemen. Voor velen die herinneringen hebben aan dit bedrijf, dat lange tijd in Leiden gevestigd was, zal deze tentoonstelling interessant zijn om te bezoeken.

VITRINE EXPOSITIE DROGISTERIJ BIK

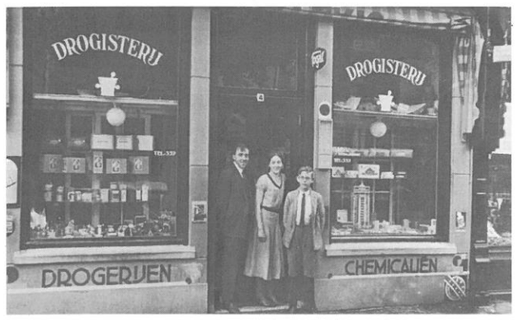

Leiden – Tot en met 29 april is in de vitrine bij de entree van het Regionaal Archief een expositie over de drogisterij Bik (1860-2010), gevestigd aan de Doezastraat 4, te bezichtigen. Op 15 maart bestond deze gespecialiseerde drogisterij 150 jaar. De expositie laat de ontwikkeling van dit bedrijf zien, van winkel met allerhande zaken tot een gespecialiseerde drogisterij, waarvan er nog maar weinig zijn. Momenteel zwaait de vierde generatie Bik de scepter. De expositie omvat foto's en archiefstukken uit het Regionaal Archief, verder medicijn- en zalfdoosjes uit het bezit van de drogisterij. Een grote, kleurrijke gaper ontbreekt niet.

Op de foto: vooraanzicht van drogisterij Bik in 1933 met Gerardus Bik, zijn vrouw Wilhelmina en een hulp voor het bezorgwerk. (*Foto Regionaal Archief*)

MARKTSTEEG BEHOUDT HISTORISCH KARAKTER

Leiden – DE MARKTSTEEG behoudt haar historische karakter. Dat blijkt uit het voorontwerp bestemmingsplan De Nobel, dat de totstandkoming van een muziekcentrum aan de Marktsteeg mogelijk moet maken.

De hoofdingang van het nieuwe muziekcentrum komt aan de Marktsteeg, in het voormalige fabriekspand van De Nobel komen de foyer en het grand café. De fabriekspanden worden opgeknapt en geïntegreerd in het ontwerp voor het muziekcentrum. Het nieuwe bestemmingsplan maakt ook de herbouw van de historische luchtbrug tussen het Nobel-complex en het Scheltemagebouw mogelijk. Zo kan de Marktsteeg weer helemaal de oude luister terugkrijgen. Het gevelbeeld aan de Marksteeg blijft behouden.

De bouwhoogte van de panden aan de Marktsteeg blijft zoals die nu is. De maximale goothoogte bedraagt hier tussen de vijf en acht meter. De nieuwbouw aan de zijde van de Lange Scheistraat zal een maximale goothoogte van zes tot negen meter krijgen, eveneens gelijk aan de huidige situatie. De grote zaal zal maximaal vijftien meter hoog worden. Deze zaal bevindt zich op het binnenterrein en zal dus vanaf de Marktsteeg en de Lange Scheistraat niet zichtbaar zijn. Vanaf de Oude Vest en de Lammermarkt zal de grote zaal wel boven de bestaande bebouwing uit rijzen.

FIEN WIL MEER SAMENWERKING

Leiden – De Federatie Industrieel Erfgoed Nederland (FIEN), de koepelorganisatie waartoe ook STIEL behoort, wil in de komende jaren blijven optreden als een landelijk platform voor industrieel erfgoed. De organisaties zal een verdere samenwerking zoeken met andere erfgoedclubs. Daarbij wordt vooral gedacht aan ontwikkeling van de samenwerking met de Bond Heemschut.

In de 25 jaar van haar bestaan is de FIEN gebleven wat de oprichters voor ogen stond: een landelijk platform voor de uitwisseling van kennis en ervaring, contact en samenwerking. Met daarnaast een bescheiden positie als landelijk aanspreekpunt voor de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Deze positie is door deze dienst lang gewaardeerd met een jaarlijkse subsidie. Overigens is deze subsidie enkele jaren geleden afgeschaft. Daardoor is een uitbreiding van de activiteiten van de FIEN niet mogelijk. Overigens wordt een dergelijke uitbreiding door de aangesloten organisaties ook niet verlangd.

Bij de Federatie zijn circa 55 organisaties op het gebied van het industrieel erfgoed aangesloten.

DE ACTIVITEITEN VAN STIEL IN 2009

Leden en bestuur

Op 31 december 2009 telde STIEL 171 (was 173 eind 2008) donateurs, 25 (25) werkgroepleden en 30 (28) bedrijfsdonateurs. Voorts werden 46 relaties en 31 erfgoedorganisaties van de activiteiten op de hoogte gehouden. Het bestuur bestond uit G. van Hees (voorzitter), J.J. Gijsman (penningmeester), J.W. Wesseldijk (secretaris), mw. H.J. Korthof-Matze (2e secretaris), L. Barendregt (namens Oud Leiden), W.B. Burgers (redacteur Stielz), mw. P. Buring en J.J. Turenhout (leden). Het bestuur vergaderde vijfmaal.

Activiteiten

De jaarlijkse donateursbijeenkomst is gezamenlijk met de Dirk van Eckstichting gehouden op 5 november in de tuinzaal van De Burcht. Het thema was: 'Te jong om te bewaren? Wederopbouwarchitectuur in Leiden, 1940-1965'. Dit onderwerp sprak kennelijk aan, want er waren bijna honderd belangstellenden aanwezig. Leon de Laat, stedenbouwkundige van de gemeente Leiden, gaf in een presentatie een overzicht van de situatie van de wederopbouwwijken (zoals de Mors, Zuid-West, Meerburg en Noord). Architect Fons Verheijen sprak over het werk van zijn oud-collega ir. M.T. Schutte en over dilemma's waarvoor de wederopbouwarchitectuur eigenaren, planners, omwonenden en de samenleving stelt. Na afloop werd er door het publiek levendig gediscussieerd met de sprekers onder leiding van Gerard van Hees.

Panden

In de tweede helft van het jaar is een begin gemaakt met de "schoonmaakactie" van het Meelfabriek-terrein. Over die actie heeft de architect P. Zumthor uitleg gegeven met betrekking tot de te verrichten werkzaamheden. De omwonenden zijn in oktober door de eigenaren ingelicht over deze activiteiten en over mogelijke overlast die zij daarvan kunnen ondervinden.

Op initiatief van het gemeentebestuur zijn gesprekken gevoerd tussen de Universiteit, STIEL en de gemeente over de plannen tot renovatie en hergebruik van drie laboratoria op het zogeheten Boerhaave-terrein. Omdat van STIEL werd geëist dat zij haar verzoek om aanwijzing van deze panden als gemeentelijk monument zou intrekken, heeft zij afgezien van ondertekening van een convenant met deze twee andere partijen. De Monumentenselectiecommissie heeft overigens in april positief geadviseerd over de aanvraag van onze stichting.

STIEL heeft in mei bij de gemeente bezwaar gemaakt tegen het niet-verlenen van de gemeentelijke monumentenstatus aan het directiegebouw van de voormalige scheepswerf "De Hoop" vh. Boot aan de Sumatrastraat. Terwijl de gemeente de in de Monumentenverordening gestelde termijnen strikt wenst te hanteren – zoals was gebleken in het overleg over het Boerhaave-terrein – had zij inzake Boot na 41 weken nog geen beslissing genomen. De actie had succes: op 8 december heeft B&W besloten Boot te beschermen.

Ook over het Paternotte/Nobel-complex, tussen Lange Scheistraat en Marktsteeg, is overwogen de gemeente aan de gestelde termijnen voor het nemen van een besluit te houden. Uit een informatieavond voor omwonenden en belanghebbenden bleek echter dat de planvorming voor de bouw van een muziekcentrum met behoud van de monumentale waarden van het exterieur aan de Marktsteeg gestadig, zij het niet snel, vorderde. Actie is daarom tot nu toe niet ondernomen. Het blijft onzeker of de loopbrug over de Marktsteeg zou worden teruggebracht.

Aan het gemeentebestuur van Rijnwoude heeft STIEL op 7 december per brief verzocht de eigenaren van de vm. ceramiek en dakpannenfabriek Nieuw Werklust aan te schrijven en bestuursdwang aan te kondigen om de voortgaande verpaupering van dit rijksmonument ongedaan te maken.

In 2009 heeft STIEL geen nieuwe panden bij de gemeente als beschermingswaardig voorgedragen. Wel is gebleken dat de Monumentenselectiecommissie van mening is dat het vm. kantoor van de Leidsche Duinwaterleidingmaatschappij aan de Hooigracht/ir. Dries-

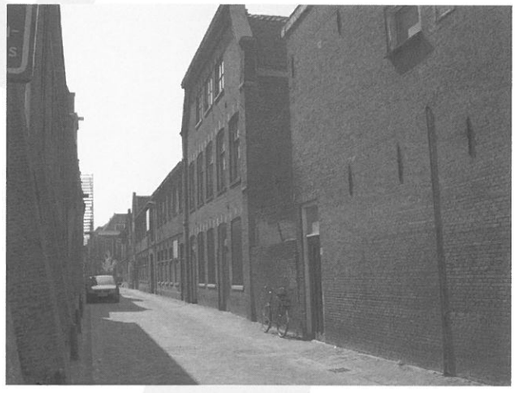

Laatste industriële steeg van Leiden behouden.

senstraat bescherming verdient. Naar aanleiding van de donateursbijeenkomst is besloten te gaan inventariseren, welke industriële wederopbouwpanden bescherming behoeven.

Op het Vrouwenkerkhof is de peperbus, de trafozuil die in 1995 uit het straatbeeld was verdwenen en waarover STIEL in maart 2007 de noodklok moest luiden, in volle glorie herplaatst. De gemeente heeft, na berichten van een ophanden zijnde verkoop, haar pogingen de watertoren aan de Hoge Rijndijk van de hand te doen gestaakt. Tot slot van dit pandenoverzicht: STIEL wacht inmiddels elf jaar op een gemeentelijke beslissing over de vellenploterij tussen de Evertsenstraat en de Rijnkade.

Stielz

De twintigste jaargang van *Stielz* telde vier nummers en bevatte onder meer artikelen over de volgende onderwerpen: de plaatsing van de peperbus op het Vrouwenkerkhof, de laatste buurtwinkel in Groenoord, een interview met een nazaat van de laatste vuurwerkers van de Grofsmederij, de Marksteeg als laatste industriële steeg in Leiden, het herstel van historische winkelpuien in oude glorie, de bouwgeschiedenis van het Hartevelt-complex aan de Langebrug en van Kamsteeg in Oegstgeest, de matrassenfabriek en het reclamebureau in de Merelstraat, de ondergang van het Drukkerijmuseum, het Boerhaaveterrein en een verdwenen beroep: dat van vellenploter aan de Kijfgracht.

Werkgroepen

Archieven: Verschillende foto's die STIEL heeft ontvangen zijn gedigitaliseerd en van tekst en/of data voorzien. De samenwerking met de Beeldbank Oud Leiden en met het Regionaal Archief Leiden over deze foto's verloopt helaas niet erg soepel. Aan de inventarisering en het toegankelijk maken van bedrijfsarchieven is verder gewerkt.

Contacten

Met verschillende plaatselijke en landelijke organisaties is in 2009 samengewerkt. Op uitnodiging van de voorzitter van de stichting Het kleine Leidse woonhuis hebben gesprekken plaatsgevonden tussen die stichting, STIEL en de Dirk van Eckstichting over mogelijke structurele samenwerking. Vastgesteld is dat vooral in concrete zaken een dergelijke samenwerking perspectief biedt. Besloten is gezamenlijk een project over de Leidse metaalindustrie te beginnen, met aandacht voor 'oral history' (interviews met nog in leven zijnde betrokkenen), een onderzoek naar de betekenis van de metaal voor Leiden en een geschiedschrijving van de NEM/HCW.

STIEL trad op als gastheer voor de 10e Platformbijeenkomst van de (landelijke) stichting Tekens aan de Wand op vrijdagmiddag 20 november 2009. In de Tuinzaal van De Burcht waren ca. 50 belangstellenden in (commerciele) muurschilderingen uit heel Nederland bijeen. Joop Gijsman gaf een presentatie over muurreclame in Leiden, vroeger en nu, en er waren bijdragen over het restaureren van muurschilderingen in o.m. Deventer en Tiel. Tot slot werd met de aanwezigen een wandeling gemaakt langs een aantal Leidse muurschilderingen.

Voorts werden bijeenkomsten van de Federatie Industrieel Erfgoed Nederland en de Stichting Haags Industrieel Erfgoed bijgewoond.

Het samenwerkingsverband van acht Leidse cultuurhistorische organisaties, waarin ook STIEL deelneemt, heeft tweemaal overlegd met het gemeentebestuur, met als basis de gemeentelijke Erfgoednota. In dit overleg zijn onder meer aan de orde gekomen de gemeentelijke museumnota over de toekomst van De Lakenhal, de plannen voor sloop en renovatie in de oude Kooi, de voortzetting van de leerstoel Leidse stadsgeschiedenis bij de universiteit, het programma Binnenstad van de gemeente, en de problemen die vooral kleinere organisaties zonder structurele subsidiëring hebben om geschikte en betaalbare zalen voor hun bijeenkomsten te vinden.

Memorabilia

STIEL ontving in 2009 van particulieren opnieuw honderden foto's over het Leidse industriële verleden.

Financiën

Het jaar 2009 is afgesloten, zoals blijkt uit het financieel verslag over dat jaar, met een negatief saldo van € 291. Het was het tweede jaar op rij dat met een (klein) verlies werd afgesloten. De donaties waren € 761 hoger dan geraamd; gelukkig betalen veel donateurs meer dan de vastgestelde bijdrage. De kosten van de georganiseerde bijeenkomsten en het digitaliseren van ontvangen dia's en foto's waren echter hoger dan begroot.

Jan Willem Wesseldijk
secretaris STIEL

ADVERTENTIE

Wij brengen het nieuws bij u thuis!

Met het Leidsch Dagblad blijft u op de hoogte van de gebeurtenissen in uw omgeving én leest u al het landelijke en wereldnieuws. Daarnaast besteden we veel aandacht aan cultuur, sport, wonen en ontspanning. Nieuws dat u direct raakt.

Dat brengen wij graag bij u thuis.

Word abonnee,
bel 088 – 8241111
of surf naar
www.leidschdagblad.nl

www.leidschdagblad.nl Leidsch Dagblad

Het Motorhuis
Autodealerbedrijven
OPEL SAAB CHEVROLET CITROËN Huisoccasions
Leiden. Vondellaan 80. Tel: 071 - 535 18 00
www.motorhuis.nl

"J. Zierikzee"
maatschoenmakerij
H.P.H. Nusteling
Bakkersteeg 3
2311 RH Leiden Tel.: 071-5131156

maatschoenen op het net?
www.maatschoenen.nl